

ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง
: กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงในเขตเมืองนครปฐม
Key Success Factors in Baan Mankong Project
: A Case Study of Baan Mankong Project in Nakhonpathom City
Area

มานิช สุวัฒน์เมทินทร์

ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Manoch Suwattmekin

Department of Housing, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

manoch_mads@yahoo.com

บทคัดย่อ

โครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการที่รัฐบาลมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยสำนักงานโครงการบ้านมั่นคง ดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั่วประเทศ ได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2546 และได้แก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยโดยที่ยังไม่มีการประเมินผลสำเร็จของโครงการอย่างเป็นรูปธรรม จากการสำรวจพื้นที่กรณีศึกษาเบื้องต้นพบว่า มีบางชุมชนที่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง และมีอีกหลายชุมชนที่ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ทำให้สามารถสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่าในชุมชนกรณีศึกษาจะต้องมีปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง การวิจัยนี้จึงมีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง, ประเมินผลการดำเนินงานฯ และวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง โดยใช้เครื่องมือจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดทฤษฎี การลงสำรวจพื้นที่กรณีศึกษา การสัมภาษณ์ และการทำแบบสอบถาม เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จฯ ในการดำเนินการ

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงคือการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการกิจการและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้ด้วยตัวชุมชนเอง ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนในการอยู่อาศัย และมีปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงานเรียงตามลำดับความสำคัญ ประกอบด้วย 1 ปัจจัยจากกระบวนการดำเนินการ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนที่มากพอ การจัดระบบสิทธิของผู้อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับความเป็นจริง และการมีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำรูปแบบของที่อยู่อาศัย 2 ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ ขนาดของชุมชนที่ไม่ใหญ่เกินไป รูปแบบที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสถานะของผู้อยู่อาศัย ทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม 3 ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม มีจิตสาธารณะ 4 ปัจจัยทางการเงิน ได้แก่ ความรู้ความสามารถของผู้รับผิดชอบทางการเงิน ความโปร่งใสในการบริหารจัดการทางการเงิน การมีวินัยทางการเงินและความสามารถในการผ่อนชำระที่อยู่อาศัย

คำสำคัญ: โครงการบ้านมั่นคง ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงาน การติดตามประเมินผล กระบวนการดำเนินการ การมีส่วนร่วม

Abstract

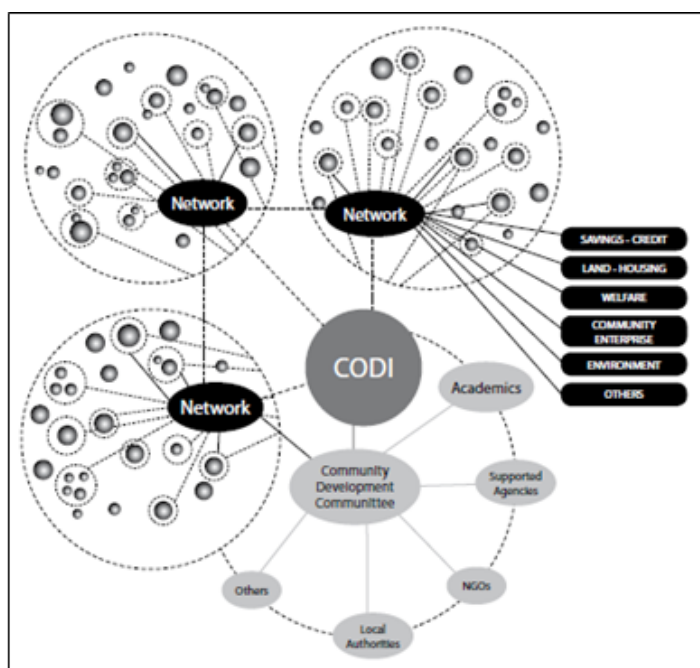
The Baan Mankong project is a government project assigned by Community Organizations Development Institute to solve housing problems of low income communities around Thailand. It has been operating since 2003 and has solved the housing problem without a concrete evaluation of the project. From an initial survey of case studies. Some communities have achieved their goals, while many communities didn't meet the goals. It is possible to assume that there must be key factors to the success of projects implementation. The purpose of this research is to study the stability of the Baan Mankong project, by analyzing information therefore, collected from literature review, concept, case study area survey, case study, as well as Interviews and questionnaires to evaluate the factors that contribute to the success of the implementation.

The study shows that The Baan Mankong project has empowered the community stronger, be able to manage the business and community activities with itself. And to enable the community sustainable living. Key factors to the fruition of Baan Mankong project are ; firstly, factors from the implementation process include the understanding of the community as a whole, and the system of rights of residents is consistent with reality. Secondly, physical factors include the size of the community that is not too big, and the housing pattern corresponds to the status of the residents and the location. Thirdly, social factors include participation in community activities and having community leaders with moral, ethical, and public mind. Lastly, financial factors such as the knowledge of financial responsibility, transparency in financial management, financial discipline, and ability to pay the mortgage for housing loan.

keywords: *Baan Mankong project, Key Success Factors, Monitoring and Evaluation, Processes, Participation*

บทนำ

ที่อยู่อาศัยเป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต กิน อยู่ หลับนอน พักผ่อน และกิจวัตรประจำวันอื่น ๆ ของตนเองและครอบครัว เป็นสถานที่ที่รวมความเป็นครอบครัวให้เป็นหนึ่งเดียว ที่อยู่อาศัยยังมีความสำคัญต่อชุมชนโดยส่วนรวมอีกด้วย กล่าวคือ ชุมชนประกอบด้วยครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวที่อยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน ถ้าในชุมชนไม่มีที่อยู่อาศัยหรือมีแต่ไม่มั่นคง ก็จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ไม่มั่นคง ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่มีสุขภาวะที่เพียงพอต่อการดำรงชีพที่มีคุณภาพ และถ้าที่อยู่อาศัยดังกล่าวมาอยู่รวมกันมาก ๆ ในพื้นที่เดียวกันก็อาจจะเกิดเป็นแหล่งเสื่อมโทรมหรือชุมชนแออัด มีปัญหาทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เป็นปัญหาให้รัฐบาลต้องปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

ภาพ 1 ผังเครือข่ายการพัฒนาชุมชนของ พอช

ที่มา : Community Development Fund in Thailand, UNHABITAT (2009,P17)

โครงการบ้านมั่นคง เป็นโครงการที่รัฐบาลมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน หรือ พอช. ดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั่วประเทศ โดยมีแนวทางสำคัญที่ให้คนในชุมชนเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหา และโครงการบ้านมั่นคงยังเป็นเป็นโครงการตัวอย่างของ UN-HABITAT ในปี ค.ศ.2009 (The Human Settlements Financing Tools and Best Practices Series ที่ยกตัวอย่างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของพอช. และกระบวนการดำเนินการในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของโครงการบ้านมั่นคง

จากการได้ลงสำรวจพื้นที่ที่กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงเบื้องต้นพบว่า มีโครงการที่ประสบผลสำเร็จและโครงการที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายการแก้ไขปัญหาและสร้างการพัฒนาที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนแออัดของโครงการบ้านมั่นคง โดยแปรผันตามปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละโครงการ จึงเป็นที่น่าสังเกตได้ว่าจะต้องมีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง การศึกษานี้จะเป็นการวิเคราะห์หาปัจจัยที่ทำให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง โดยจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จากการประยุกต์ใช้ปัจจัยที่ได้จากการศึกษา

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อศึกษาแนวคิด นโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง
- 2.เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง
- 3.เพื่อวิเคราะห์ผลสำเร็จและปัจจัยที่ทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง

ขอบเขตการวิจัย

1 ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา

- คัดเลือกจากโครงการที่แล้วเสร็จ สามารถเข้าอยู่อาศัยได้ และเป็นโครงการพัฒนาประเภทการรื้อย้ายไปอยู่ที่ใหม่ (Relocation เพราะเป็นรูปแบบการพัฒนาที่มีขั้นตอนมากที่สุด และซับซ้อนกว่ารูปแบบการปรับปรุงสาธารณูปโภคในที่เดิม (Slum Upgrading), การจัดปรับผังที่ดิน (Slum Reblocking), การแบ่งปันที่ดิน (Land Sharing) หรือการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่เดิม (Reconstruction) เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่หลากหลายได้มากที่สุด

- คัดเลือกจากการสำรวจสภาพการอยู่อาศัยเบื้องต้นที่สามารถบ่งชี้ได้ถึงการประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง

จากข้อกำหนดในการคัดเลือกดังกล่าวข้างต้น สามารถระบุได้จำนวนทั้งสิ้น 2 โครงการ ได้แก่

1.1 โครงการบางแก้วฟ้ามั่นคง ต.บางแก้วฟ้า อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม จำนวน 48 ครัวเรือน

ภาพ 2 ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพชุมชนในปัจจุบัน และรูปแบบผังชุมชน

1.2 โครงการบ้านมั่นคง ทต.โพรงมะเดื่อ ต.โพรงมะเดื่อ อ.เมืองนครปฐม จ.นครปฐม จำนวน 69 ครัวเรือน

ภาพ 3 ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพชุมชนในปัจจุบัน และรูปแบบผังชุมชน

2 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานโครงการบ้านมั่นคง โดยมีขอบเขตดังนี้

- เพื่อทำการศึกษาแนวคิด นโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง
- เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานของโครงการบ้านมั่นคงในแต่ละโครงการ
- เพื่อทำการศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการในแต่ละพื้นที่การศึกษา แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านสังคม และด้านการมีส่วนร่วม

ทบทวนวรรณกรรม

1 แนวคิดกระบวนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาองค์กรชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้คนในชุมชนเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหา โดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

1. สร้างความเข้าใจที่ตรงกันของคนในชุมชนทุกคน
2. ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อใช้เป็นฐานการเงินของชุมชนสู่การสร้างบ้าน
3. จัดตั้งคณะกรรมการบ้านมั่นคง ทำหน้าที่รับผิดชอบตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน
4. สำรวจข้อมูลชุมชนเพื่อใช้ในการวางแผนสร้างบ้านมั่นคง
5. การจัดระบบสิทธิในที่อยู่อาศัย โดยอาศัยข้อมูลร่วมกันสำรวจเป็นหลัก
6. ร่วมวางแผนชุมชน สร้างแปลนบ้าน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการทำ รูปแบบ
7. ร่วมกันสร้างระบบสาธารณูปโภคและการสร้างบ้าน
8. สร้างระบบดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน โดยชุมชนร่วมกันดำเนินการเอง

2 แนวคิดการติดตามประเมินผล Linda G. Morra Imas และ Ray C. Rist กล่าวว่า “การติดตามประเมินผลเป็นการวัดประสิทธิภาพในการทำงาน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยชีวิตที่สำคัญ โดยทำการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริงกับผลที่คาดว่าจะได้รับ ส่วนนโยบายและแผนการดำเนินงานของโครงการเป็นกระบวนการที่จะวัดความก้าวหน้าของโครงการให้มีความชัดเจนมากขึ้น” การวัดผลจากการติดตามและประเมินผลสามารถนำไปใช้โดยมีองค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. Inputs คือ แผนการดำเนินงาน
2. Activities คือ การดำเนินงานของโครงการ
3. Outputs คือ ผลผลิตที่ได้จากการดำเนินงาน
4. Outcomes คือ ผลลัพธ์ที่มาจากผลิตผล
5. Impacts คือ ผลกระทบในระยะยาวที่มาจากผลลัพธ์ของผลิตผลที่เราดำเนินการ

3 แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการที่นำมาใช้ในการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ (Interaction) นำไปสู่การแลกเปลี่ยนและสร้างความเข้าใจร่วมกัน ช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างเหมาะสม โดยทุกคนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาขั้นตอนอย่างเสรี

ตาราง 1 ระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน Nabeel Hamdi. (1997)

ระดับการมีส่วนร่วม	บทบาทของชุมชน		บทบาทของคนนอก
ไม่มี			 เป็นตัวแทน
ทางอ้อม			 เป็นตัวแทน
การให้คำปรึกษา	ผู้รับผลประโยชน์		 เป็นผู้สนับสนุน
กระจายอำนาจ	เป็นผู้มีส่วนได้เสีย		 เป็นผู้มีส่วนได้เสีย
การควบคุมทั้งหมด	ชุมชนเป็นหลัก		 ทรัพยากร

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงเพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงาน มีประเด็นการที่ต้องทำการศึกษาอยู่ 3 ประเด็น ได้แก่

1 ประเด็นแนวคิดและเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทำการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารของหน่วยงานโครงการบ้านมั่นคง และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (STRUCTURE INTERVIEW) โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ เจ้าหน้าที่ พอช. ระดับผู้บริหาร ที่เป็นผู้กำหนดนโยบายการทำงานของ พอช. และโครงการบ้านมั่นคง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการ วิเคราะห์สรุปอุปนัย (ANALYTIC INDUCTION) เพื่อสร้างความสรุปรูปแบบข้อมูลจากการสัมภาษณ์และเอกสาร

2 ประเด็นกระบวนการดำเนินงานและผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยทำการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ พอช. ระดับปฏิบัติการของหน่วยงานบ้านมั่นคงที่รับผิดชอบ การสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม และการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการเก็บแบบสอบถาม (QUESTIONNAIRE) จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนกรณีศึกษา จำนวน 40 ตัวอย่าง แบ่งตามตัวแทนกลุ่มโครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 10 ตัวอย่าง และใช้โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ปริมาณของข้อมูลที่สามารถจะบ่งชี้ได้ว่าจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน

3 ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงาน เป็นการนำข้อมูลในส่วนของกระบวนการดำเนินงานและผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง มาประเมินผลร่วมกับแนวคิดและเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง โดยใช้แนวคิดการติดตามประเมินผลมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1 เกณฑ์ในการติดตามประเมินผล

กำหนดจากนโยบายและเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง โดยใช้แนวคิดการติดตามประเมินผลมาเป็นเครื่องมือในการกำหนด ประกอบด้วย 1 การศึกษานโยบาย และเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง (Input) 2 การศึกษากระบวนการดำเนินงาน (Process) 3 การศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการบ้านมั่นคง (Output) 4 การวิเคราะห์ความสอดคล้องผลการดำเนินงานกับนโยบายและเป้าหมาย (Evaluation) สามารถกำหนดได้ดังนี้

1.1 ด้านกายภาพ ประเมินผลตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคงดังนี้

- สร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดินสำหรับกรอยู่อาศัย
- สร้างการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ที่อยู่อาศัย
- มีรูปแบบการพัฒนาที่หลากหลายตามลักษณะปัญหาและความต้องการ

1.2 ด้านเศรษฐกิจ ประเมินผลตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคงดังนี้

- สร้างการพัฒนองค์กรและชุมชนด้านเศรษฐกิจ

1.3 ด้านสังคม ประเมินผลตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคงและแนวคิดการมีส่วนร่วม ดังนี้

- สร้างการพัฒนองค์กรและชุมชนด้านสังคม สวัสดิการ ให้เชื่อมโยงกัน
- มีความยินยอมพร้อมใจของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งชุมชน เจ้าของที่ดิน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- มีหลักสำคัญที่องค์กรชุมชนเป็นแกนหลักและเป็นผู้มีส่วนร่วม

2 ผลการติดตามประเมินผล

เป็นการติดตามประเมินผลตามเกณฑ์ในการติดตามประเมินผล โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็นดังนี้

ตาราง 2 การติดตามประเมินผลตามเกณฑ์ในการติดตามประเมินผล ด้านกายภาพและด้านเศรษฐกิจการเงิน

สรุปการติดตาม ประเมินผล	กรณีศึกษาที่ 1 (โครงการบางแก้วฟาร์มมั่นคง)		กรณีศึกษาที่ 2 (โครงการบ้านมั่นคง ทต.โพรงมะเดื่อ)	
	ก่อน	ปัจจุบัน	ก่อน	ปัจจุบัน
เริ่มกระบวนการ	25 กันยายน 2550		21 กันยายน 2548	
จำนวนครัวเรือนใน ชุมชน	48	46	69	65
1.ด้านกายภาพ (เก็บข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์ และ แบบสอบถาม)				
- ลักษณะสภาพ ของชุมชน	ภาพถ่ายชุมชนเดิม 	ภาพถ่ายชุมชนในปัจจุบัน 	ภาพถ่ายชุมชนเดิม 	ภาพถ่ายชุมชนในปัจจุบัน
- ลักษณะสภาพของ ชุมชน	ทรุดโทรมต้องแก้ไข (100%)	ดีมาก (75%) ปกติ (15%) ชำรุดไม่ต้องแก้ไข (10%)	ทรุดโทรมต้องแก้ไข (100%)	ปกติ (45%) ชำรุดไม่ต้องแก้ไข (25%) ทรุดโทรมต้องแก้ไข (5%)
- ลักษณะสภาพของ ตัวบ้าน	ชำรุดไม่ต้องแก้ไข (15%) ทรุดโทรมต้องแก้ไข (85%)	ดีมาก (95%) ปกติ (5%)	ชำรุดไม่ต้องแก้ไข (20%) ทรุดโทรมต้องแก้ไข (75%)	ปกติ (40%) ชำรุดไม่ต้องแก้ไข (45%) ทรุดโทรมต้องแก้ไข (5%)
- รูปแบบของ ที่อยู่อาศัย	บ้านเดี่ยว (79%) ห้องแถว (21%)	บ้านเดี่ยว 1 ชั้น (72%) บ้านเดี่ยว 2 ชั้น (15%) บ้านแฝด 1 ชั้น (9%) บ้านแฝด 2 ชั้น (4%)	บ้านเดี่ยว (82%) ห้องแถว (18%)	ห้องแถว 1 ชั้น (88%) ห้องแถว 2 ชั้น (12%)
- ระยะทางจาก สถานที่ตั้งชุมชน	ไกลจากที่ทำงาน (11%) ไกลจากสถานศึกษา (26%) ไกลจากโรงพยาบาล (26%) ไกลจากตลาด (37%)	ไกลจากที่ทำงาน (15%) ไกลจากสถานศึกษา (10%) ไกลจากโรงพยาบาล (35%) ไกลจากตลาด (35%)	ไกลจากที่ทำงาน (6.5%) ไกลจากสถานศึกษา (16%) ไกลจากโรงพยาบาล (16%) ไกลจากตลาด (55%)	ไกลจากที่ทำงาน (20%) ไกลจากสถานศึกษา (15%) ไกลจากโรงพยาบาล (11%) ไกลจากตลาด (43%)
2.ด้านเศรษฐกิจ การเงิน (เก็บข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์ และ แบบสอบถาม)				
- การผ่อนชำระ ที่อยู่อาศัย	-	ตรงตามกำหนด (75%) ผ่อนหมดแล้ว (25%)	-	ไม่ตรงตามกำหนด (20%) หยุดผ่อนชำระ (5%)
- การออมทรัพย์กับ สหกรณ์ชุมชน	-	ตรงตามกำหนด (100%)	-	ไม่ตรงตามกำหนด (10%) หยุดส่งการออมทรัพย์ (5%)
- ความสามารถของ ประธานสหกรณ์	-	มีความสามารถ (95%) เป็นที่ยอมรับ (5%)	-	เป็นที่ยอมรับ (25%) บางส่วนไม่เป็นที่ยอมรับ (15%)
- ความโปร่งใสไม่ ทุจริตของสหกรณ์	-	มีความโปร่งใส (100%) ตรวจสอบได้	-	เป็นที่ยอมรับ (35%) บางส่วนไม่เป็นที่ยอมรับ (15%)

ตาราง 3 การติดตามประเมินผลตามเกณฑ์ในการติดตามประเมินผล ด้านสังคมและกระบวนการดำเนินงาน

[illegible]

การอภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง และแนวคิดการมีส่วนร่วม

1 กรณีศึกษาที่ 1 โครงการบางแก้วฟ้ามั่นคง สามารถประเมินผลแบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- ด้านกายภาพ มีสภาพชุมชนและที่อยู่อาศัยที่ดี มีรูปแบบของที่อยู่อาศัยที่หลากหลายสอดคล้องกับพื้นที่ใช้สอยและสถานะในการจ่ายของผู้อยู่อาศัย สถานที่ตั้งไม่ไกลจากแหล่งงานและสาธารณูปการมากนัก ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีเวลาในการช่วยกันดูแลรักษาชุมชน ผลลัพธ์เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง
- ด้านเศรษฐกิจ การเงิน มีการผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัยและการออมทรัพย์ในระบบสหกรณ์ที่ดีมาก สามารถผ่อนชำระจนครบกำหนดถึง 25% จากการที่ประธานสหกรณ์มีความสามารถในการบริหารจัดการสูงและช่วยสอนให้ชาวบ้านมีวินัยทางการเงิน สหกรณ์มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ ผลลัพธ์เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง
- ด้านสังคม ประธานชุมชนมีความสามารถและมีจิตสาธารณะสูง สามารถเป็นแรงจูงใจให้ลูกบ้านมาดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตตรวจสอบได้ เป็นแบบอย่างให้กรรมการชุมชนปฏิบัติตาม ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความเชื่อใจและสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุก ๆ ด้าน ผลลัพธ์เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง และแนวคิดการมีส่วนร่วม
- ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีกระบวนการสร้างความเข้าใจที่ทั่วถึงและครอบคลุมต่อจำนวนสมาชิก มีการจัดระบบสิทธิที่ดีทำให้ได้ผู้อยู่อาศัยที่ตรงตามเกณฑ์ของโครงการบ้านมั่นคงส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการอื่น ๆ และมีกระบวนการร่วมวางแผนชุมชนที่สามารถทำให้เกิดที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับการใช้งานและความสามารถในการจ่าย

2 กรณีศึกษาที่ 2 โครงการบ้านมั่นคง ทต.โพรงมะเดื่อ สามารถประเมินผลแบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- ด้านกายภาพ มีสภาพชุมชนและที่อยู่อาศัยที่ปกติ มีรูปแบบของที่อยู่อาศัยไม่ตรงตามความต้องการของผู้อยู่อาศัยในหลาย ๆ หน่วยพักอาศัย สถานที่ตั้งไกลจากแหล่งงานและสาธารณูปการพอสมควร ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีเวลาในการช่วยกันดูแลรักษาชุมชนน้อย สภาพโดยรวมไม่เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง
- ด้านเศรษฐกิจ การเงิน มีการผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัยและการออมทรัพย์ในระบบสหกรณ์ที่ปกติถึงแยในบางหน่วย อาจมีผลจากการเปลี่ยนประธานสหกรณ์ตามวาระโดยไม่มีการส่งมอบงานที่ชัดเจน สหกรณ์มีความโปร่งใสเป็นที่ยอมรับได้บ้างไม่ทุกกรณี สามารถตรวจสอบได้
- ด้านสังคม ประธานชุมชนมีความสามารถปกติไม่โดดเด่นและมีจิตสาธารณะที่น้อยกว่ากรณีศึกษาที่ 1 ทำให้ไม่มีแรงจูงใจให้ลูกบ้านมาดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่น้อยกว่าปกติ ส่งผลไปถึงกายภาพชุมชนและเศรษฐกิจการเงินในชุมชนที่ไม่ดีเท่าที่ควร
- ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีกระบวนการสร้างความเข้าใจที่ไม่ครอบคลุมต่อจำนวนสมาชิกทำให้ลักษณะทางกายภาพในชุมชนไม่สอดคล้องต่อผู้อยู่อาศัย และมีกระบวนการร่วมวางแผนชุมชนที่สามารถทำให้เกิดที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับการใช้งานและความสามารถในการผ่อนชำระที่น้อยไป ทำให้เกิดรูปแบบบ้าน และการผ่อนชำระที่ไม่สอดคล้องกับสถานะของผู้อยู่อาศัย

ผลสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคงและแนวคิดการมีส่วนร่วม เมื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานทั้ง 2 กรณีศึกษา พบว่า ผลการติดตามประเมินผลทั้งสองรูปแบบสามารถไปเป็นปัจจัยในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ โดยวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความสอดคล้องระหว่างผล

การดำเนินงานกับเป้าหมายและความสอดคล้องระหว่างกระบวนการทำงานกับเป้าหมาย โดยผลที่เกิดขึ้นนำไปสู่ผลสำเร็จได้อย่างไร สามารถสรุปเป็นปัจจัยได้ดังนี้

1 ผลสรุปปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง

ตาราง 4 ตารางสรุปปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง

ผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย	ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จ (ลำดับตามความสำคัญ)	
1.ด้านกายภาพ	1. มีรูปแบบของที่อยู่อาศัยที่หลากหลาย	ทำให้ที่อยู่อาศัยมีความสอดคล้องกับพื้นที่ใช้สอยและสถานะในการจ่ายของผู้อยู่อาศัย
	2.สถานที่ตั้งชุมชนไม่ไกลจากแหล่งงานและสาธารณูปการ	ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีเวลาในการช่วยกันดูแลรักษาชุมชนและกิจกรรมอื่น ๆ มากขึ้น
	3.ขนาดของชุมชนที่มีจำนวนผู้อยู่อาศัยไม่มากและน้อยเกินไป	ปริมาณครัวเรือนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับขนาดชุมชนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน
2.ด้านเศรษฐกิจ	1.ความรู้ความสามารถของประธานสหกรณ์	สามารถบริหารจัดการด้านการเงินได้อย่างมีระบบและแก้ไขปัญหาทางการเงินในชุมชนได้
	2.ความซื่อสัตย์โปร่งใสของสหกรณ์	ทำให้ไม่มีปัญหาการทุจริตซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาด้านอื่น ๆ ในชุมชน
	3.การมีวินัยทางการเงิน	ช่วยให้ระบบการออมทรัพย์และชำระหนี้มีประสิทธิภาพ ทำให้การเงินในชุมชนไม่มีปัญหา
3.ด้านสังคม	1.ประธานชุมชนมีความสามารถและมีจิตสาธารณะสูง	เป็นแรงจูงใจให้ลูกบ้านมาดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และเป็นผู้ที่สามารถนำพาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง
	2.ความสามารถของกรรมการชุมชน	ช่วยให้การบริหารจัดการชุมชนมีประสิทธิภาพ
	3.การมีส่วนร่วมในชุมชน	การมีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และการปฏิบัติงานร่วมกัน มีการตรวจสอบกันเอง ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน
กระบวนการกับเป้าหมาย	ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จ	
1	กระบวนการสร้างความเข้าใจ	ทำให้ผลการดำเนินการเป็นไปตามเป้าหมายจากความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างการดำเนินงานกับชุมชน
2	การจัดระบบสิทธิ	ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาผู้เดือดร้อนอย่างแท้จริง ไม่เป็นการหาผลประโยชน์จากสิทธิการเข้าร่วมโครงการที่ทำให้เกิดกรณีบ้านร้างหรือการไม่เข้าอยู่ ทำให้ไม่มีการออมทรัพย์ การมีส่วนร่วมต่างๆในชุมชน ฯลฯ
3	กระบวนการร่วมวางแผนชุมชน	ทำให้เกิดที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับการใช้งานและความสามารถในการจ่าย

2 ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะต่อ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

1. กระบวนการดำเนินงานต้องเป็นกระบวนการที่มีการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน มีความทั่วถึงในการดำเนินการของจำนวนสมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดผู้นำชุมชนที่มาจากตัวแทนชุมชนอย่างแท้จริง และในกระบวนการร่วมวางแผนชุมชนก็จะทำให้เกิดความสอดคล้องต่อการใช้งานของที่อยู่อาศัย และความสามารถในการจ่ายของสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความยั่งยืนในการอยู่อาศัยและการพัฒนาในอนาคต

2. เจ้าหน้าที่ควรมีการบันทึกกระบวนการการทำงาน ประเมินผลการดำเนินงาน และทำการถอดบทเรียน เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานต่อไป

3. หน่วยงานสามารถนำผลการศึกษาไปเป็นบทเรียนเบื้องต้นในการพัฒนาการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง

2.2 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกระบวนการสร้างความเข้าใจ, การจัดระบบสิทธิ์ และกระบวนการร่วมวางแผนชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและนำไปสู่การวางแผนในการพัฒนาชุมชนในอนาคตด้วยตัวเอง เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน

บรรณานุกรม

Educating for Real: The Training of Professionals for Development Practice. London:

Intermediate Technology Publications, 1996.

Morra-Imas, L.G. and Ray C. Rist. *The Road to Results Designing and Conducting Effective*

Development Evaluations. Washington, D.C.: The World Bank, 2016.

UN-HABITAT. *Community Development Fund in Thailand.* Nairobi: Un-Habitat, 2009.

ทิพรัตน์ นพดลารมย์. สัมภาษณ์. 17 มกราคม 2561.

พงษ์เทพ จันทิ. สัมภาษณ์. 16 มกราคม 2561.

วิรัตน์ เจริญพงศ์พันธ์. สัมภาษณ์. 17, 30 มกราคม 2561.

สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง. *“โครงการบ้านมั่นคง: การพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยชุมชนและท้องถิ่น, ผลการสำรวจข้อมูลชุมชนที่เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย.”* สืบค้น กรกฎาคม 2558.

http://www.codi.or.th/attachments/article/28/Project_Guide%20_111158.pdf.

———. *“รายงานผลการอนุมัติโครงการบ้านมั่นคงรายจังหวัด, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).”* 9 ตุลาคม 2560.

สมล ยางสูง. สัมภาษณ์โดยผู้เขียน. 16, 30 มกราคม 2561.